

Who framed Louis Napoleon?

EEN ONDERZOEK NAAR DE FRAMING VAN KONING LODEWIJK
NAPOLEON

AUTEUR: CASPAR SCHOEVAARS, 4103998

Begeleider: Erik Jacobs

Datum: 14/08/2018

Woordaantal: 9054

Inhoud

Samenvatting	2
Inleiding.....	3
Hoofdstuk 1: Ambivalentie, legitimiteit en kantelpunt	9
Populariteit als legitimatie	9
Strijd tegen ambivalentie voor de buskruitramp	11
De buskruitramp als keerpunt voor ambivalentie.....	13
Vaderkoning Lodewijk	13
Hoofdstuk 2: Pater popular (Populaire vader).....	16
<i>Framing</i>	16
<i>Framing</i> in de kranten	18
Père des malheureux.....	21
<i>Framing</i> in dichtwerken	22
Hoofdstuk 3: Wie framede Lodewijk?	25
Lodewijks (in)directe invloed.....	25
Oprechte intentie	26
Lodewijk en de staatsmedia.....	28
Conclusie	30
Referentielijst	32
Primaire bronnen	32
Secundaire bronnen	34

Samenvatting

De populariteit van koning Lodewijk Napoleon (1778-1846) wordt vaak over het hoofd gezien. Terwijl deze cruciaal was voor de legitimiteit van zijn bewind. Er wordt in dit werkstuk vastgesteld dat het *frame* van vaderkoning dat opkwam na de buskruitramp grotendeels voor deze populariteit verantwoordelijk was. Er wordt onderzocht in hoeverre Lodewijk hier een sturende rol in speelde. Er worden geen aanwijzingen gevonden dat Lodewijk de *framing* direct aanstuurde. Wel wordt er beargumenteerd dat Lodewijks oprechte emotie en controle over de media een goede voedingsbodem waren voor de verspreiding van het *frame*.

Inleiding

‘Sire sinds Leiden zijn we vergeten dat u een vreemdeling bent.’¹ Dit zijn de woorden gesproken eind 1807 door een oude man in Edam tegen koning Lodewijk. Deze ogenschijnlijk onbelangrijke opmerking is opvallend vanwege een drietal aspecten: Ten eerste, de Leidse buskruitramp wordt enkel aangeduid als ‘Leiden’. Dit laat zien hoe sterk het onderwerp ook enige tijd later nog leefde in het collectieve geheugen. Men had er genoeg aan om het in één enkel woord te vatten. Ten tweede, deze opmerking zegt veel over de relatie tussen de koning en zijn volk. Ondanks dat Lodewijk een buitenlandse koning was, opgedrongen door zijn broer Napoleon, was hij geliefd door zijn volk. Men was vergeten dat hij een ‘vreemdeling’ was en had hem omarmd als vorst van hun natie vanwege zijn rol bij ‘Leiden’. Ten derde, de opmerking merkt ook het moment ‘Leiden’ aan als omslagpunt voor de acceptatie van Lodewijk. De opmerking laat zien dat voor ‘Leiden’ de koning nog werd gezien als een buitenstaander. Terwijl na deze gebeurtenis de koning onderdeel wordt van het volk. Enkel al door dit drietal aspecten kort te benoemen, wordt zichtbaar hoezeer de buskruitramp verregaande consequenties had voor het koningschap van Lodewijk.

De buskruitramp vond plaats op 12 januari 1807, iets na vier uur in de middag, bij het centraal gelegen Rapenburg. Een groot deel van het centrum werd onmiddellijk gereduceerd tot een puinhoop, meer dan 250 gebouwen werden in as gelegd, 151 mensen verloren hun leven en meer dan 2000 raakten (licht-)gewond.² Tot de overledenen behoorden enkele hoogleraren en veel mensen van stand die in het centrum van Leiden woonden.³ De verdere gevolgen voor Leiden kunnen gevonden worden in verschillende werken over de buskruitramp zelf. Zo zijn er ter gelegenheid van het 100-jarige jubileum en het 200-jarige jubileum van de ramp boeken verschenen.⁴ Deze boeken geven voornamelijk een verhandeling van de ramp gebaseerd op de beschikbare archieven. Ook staan er korte stukken over de ramp in Kikkert, Schama, Jourdan,

¹ J. G. Kikkert, *Koning van Holland, Louis Bonaparte 1778-1846* (Rotterdam: Donker 1981) 117; Louis Bonaparte (roi de Hollande), *Documents historiques et réflexions sur le gouvernement de la Hollande II* (Aillaud 1820); Simon Schama, *Patriots and liberators: revolution in the Netherlands, 1780-1813* (1st Vintage Books ed; New York: Vintage Books 1992) 549.

² Jacqueline Heijenbrok, ‘De herbouwplannen na de Leidse buskruitramp, 1807-1809’, *Netherlands Yearbook for History of Art* 1 (2005) 225–254, aldaar 2 <doi:10.1163/22145966-90000734>.

³ L Knappert, *De ramp van Leiden 12 januari 1807 na honderd jaar herdacht* (1e druk; Schoonhoven: S. & W. N. Van Nooten 1906).

⁴ *Ibid.*; Arti Ponsen en E. T. van der Vlist, *Het fataal evenement: de buskruitramp van 1807 in Leiden* (Leiden: Ginkgo 2007).

Van der Burg, Amsenga & Dekkers en Homan.⁵ De werken over de ramp schetsten deze, terecht, in een bredere maatschappelijke context en als onderdeel van Lodewijks koningschap en benoemen allen het belang van de buskruitramp voor de populariteit van Lodewijk. Toch gaan ze hier niet dieper op in.

Deze opvallende hiaat in de geschiedschrijving was de aanleiding voor dit werkstuk. De populariteit van Lodewijk werd voor een groot deel veroorzaakt door het adequate handelen en getoonde medeleven direct na de ramp en de reportage hiervan. De vermoedelijk lage verwachtingen voor een koning die werd gezien als ‘vreemdeling’ werden meer dan overtroffen. Toen het nieuws van de ramp hem bereikte, spoedde Lodewijk zich met een regiment naar Leiden. Hij arriveerde diezelfde dag nog en speelde een grote rol bij de bergingswerkzaamheden.⁶ Er werd door Lodewijk een beloning uitgelooft voor iedereen die een persoon veilig onder het puin vandaan zou halen.⁷ Ook schakelde hij hulptroepen in, overlegde hij met het bestuur van de stad en nam hij maatregelen na de ramp. Er werden nieuwe wetten ingesteld die scherper waren over het vervoer van buskruit door bevolkte gebieden en een werd met groot succes een nationale collecte opgezet waardoor dit de eerste ‘nationale’ ramp werd.⁸ Verder schreef Lodewijk een prijsvraag uit voor het ontwerp van de herbouwplannen voor Leiden.⁹ Ondanks dat de prijsvraag geen groot succes was, toont het de ijver van Lodewijk om goed te doen. Het bedoelde monument is er echter nooit gekomen, vanwege de korte duur van Lodewijks koningschap en de politiek van het vergeten van Willem.¹⁰ Het handelen van Lodewijk na de ramp kan dus, ondanks problemen rondom

⁵ Kikkert, *Koning van Holland, Louis Bonaparte 1778-1846*; Schama, *Patriots and liberators*; Annie Jourdan ed., *Louis Bonaparte: roi de Hollande (1806 - 1810)*. La bibliothèque Napoléon (Paris: Nouveau Monde 2010); Martijn van der Burg, *Nederland onder Franse invloed: culturele overdracht en staatsvorming in de napoleontische tijd, 1799-1813* (Amsterdam: De Bataafsche Leeuw 2009); Judith Amsenga en Geertje Dekkers, “Wat nu?”, *zei Pichegru: de Franse Tijd in Nederland, 1795-1813* (Hilversum: Verloren 2004); Gerlof D. Homan, *Nederland in de Napoleontische tijd 1795-1815* (Haarlem: Fibula-Van Dishoeck 1978).

⁶ ‘Leyden den 15 January’, *Leydse Courant* (Leiden 15 januari 1807), Delpher <<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010917523:mpeg21:pdf>>.

⁷ Ibid.

⁸ ‘Dordrecht den 21 Januarij’, *Koninklijke Courant* (Dordrecht 23 januari 1807), Delpher; Knappert, *De ramp van Leiden 12 januari 1807 na honderd jaar herdacht*, 85.

⁹ Heijenbrok, ‘De herbouwplannen na de Leidse buskruitramp, 1807-1809’.

¹⁰ Godfried Van Rijn, *De Ijzeren Eeuw: De Allereerste Koning* (NPO) <https://www.npostart.nl/de-ijzeren-eeuw/05-07-2016/VPWON_1262792> [geraadpleegd 7 juni 2018]; Matthijs Lok, ‘De cultuur van het vergeten onder Willem I’, in: Rik Vosters en Janneke Weijermars ed., *Taal, cultuurbeleid en natievorming onder*

bepaalde elementen van de implementatie, over het algemeen bestempeld worden als empathisch en doortastend.¹¹ Kortom, het is niet verrassend dat dergelijk handelen een ommekeer in de perceptie van Lodewijk teweegbracht.

Het is onwaarschijnlijk dat deze ommekeer geheel zonder inmenging van Lodewijk of zijn bestuur tot stand kwam. Men was zich immers destijds ook al bewust van het belang van een positief imago. Om dit te kunnen onderzoeken luidt de hoofdvraag: In hoeverre is Lodewijk verantwoordelijk voor de *framing* die hem populariteit bezorgde? Om dit mogelijk te maken is het noodzakelijk om eerst de vraag te stellen: Op welke wijze wordt koning Lodewijk *geframed* als vaderkoning na de buskruitramp? Een aantal nuances dienen aangebracht te worden in deze vragen. Om het onderwerp af te kunnen bakenen richten deze vragen zich op de positieve *framing* van Lodewijk, terwijl er ook tegengeluiden waren. Het verantwoordelijkheidsvraagstuk richt zich deels ook op het staatsapparaat onder Lodewijk. Het is namelijk onmogelijk voor één persoon om het volledige staatsapparaat te overzien. Toch is het wel veilig om aan te nemen dat weinig gebeurde zonder toezegging van Lodewijk. Hij was uiteindelijk toch de monarch met haast absolute macht. De vraag over de *framing* van Lodewijk richt zich echter wel expliciet op enkel de *framing* van Lodewijk zelf. Ondanks het belang van het verdere staatsapparaat was Lodewijk het gezicht van het bewind.

Onderzoek naar de perceptie van Lodewijk is van belang omdat deze periode, ondanks dat deze in de geschiedschrijving vaak wordt overgeslagen, een belangrijke en vormende periode is geweest voor Nederland, waar Lodewijk als monarch de belangrijkste persoon was. Er is nog niet voldoende onderzoek gedaan naar de (totstandkoming) van de populariteit van Lodewijk. Het onderzoek dat al is gedaan is bovendien ook nog eens gericht op de watersnoodrampen terwijl de buskruitramp mijns inziens ook aandacht verdient.¹² De gevolgen van de populariteit van Lodewijk die ontstond als gevolg van de buskruitramp waren aanzienlijk. Zo zorgde de legitimatie van zijn bewind ervoor dat de onrust in Nederland beperkt bleef—beperkter dan men zou verwachten bij een land dat recentelijk haar vorige ‘monarch’

Willem I. Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en kunsten N.R., 23 (Brussel: Paleis der Acad 2011) 61–86. De politiek van het vergeten onder Willem I verwijst naar een artikel van Lok waarin hij schrijft dat als onderdeel van de framing van Willem I er ook een actief beleid werd gevoerd om te ‘vergeten’ dat Lodewijk ooit een populaire koning van Nederland was geweest.

¹¹ Heijenbrok, ‘De herbouwplannen na de Leidse buskruitramp, 1807-1809’.

¹² Lotte Jensen, ‘“See our Succumbing Fatherland, Overwhelmed by Disaster, Woe and Strife”: Coping with Crisis during the Reign of Louis Bonaparte’, *Dutch Crossing* 40 (2016) 151–164 <doi:10.1080/03096564.2016.1159867>.

verdreef.¹³ Sommige schrijvers spreken zelfs van apathie van de Nederlandse bevolking.¹⁴ Daarnaast zorgde de populariteit van Lodewijk ervoor dat de staatsvormende maatregelen die doorgevoerd werden door Lodewijk ook succes hadden; hiervoor was namelijk legitimiteit van zijn bewind cruciaal.¹⁵ Lodewijk als populaire leider verdient dus onze aandacht. Tenslotte heeft de invulling van het koningschap, als vaderkoning, op veel vlakken de blauwdruk verzorgd voor de Oranjes na hun terugkeer in Nederland aan het einde van de ‘Franse tijd’.¹⁶ Kortom, het is een onderbelicht onderwerp in een belangrijk moment van de vorming van de staat en hoort een plek te hebben in het collectieve geheugen van Nederland.

De aandacht die vanuit de literatuur gegeven is aan deze periode spreekt meestal van de ‘Franse tijd,’ als zijnde een periode van Nederlandse onderdrukking onder het overkoepelende Franse bewind. Dit impliceert dat deze periode van ondergeschikt belang zou zijn voor de Nederlandse geschiedenis. Dit is niet terecht. Onder het bewind van Lodewijk zijn er grote veranderingen doorgevoerd, hoofdzakelijk veranderingen die al eerder op de tekentafel lagen. Er werden stappen gezet richting meer nationale eenheid, door bijvoorbeeld een nationaal belastingstelsel op te zetten.¹⁷ De literatuur richt zich dan ook voornamelijk op de mensen hierachter, de veranderingen zelf, of Nederland op fiscaal gebied.¹⁸ Daarnaast zijn er verscheidene biografieën geschreven over Lodewijk Napoleon en is er gekeken naar de culturele uitwisseling tussen Frankrijk en Nederland.¹⁹ Ook wordt er aandacht besteed aan deze

¹³ Johan Joor, *De adelaar en het lam: onrust, opruiing en onwilligheid in Nederland ten tijde van het Koninkrijk Holland en de inlijving bij het Franse keizerrijk (1806-1813)* (Amsterdam: Bataafsche Leeuw 2000).

¹⁴ Friso Wielenga, *Geschiedenis van Nederland: van de Opstand tot heden* (Amsterdam: Boom 2012) 203.

¹⁵ Wielenga, *Geschiedenis van Nederland*; N. C. F. van Sas, *De metamorfose van Nederland: van oude orde naar moderniteit, 1750-1900* (Amsterdam: Amsterdam U.P. 2005); Ellinoor Bergvelt, ‘Lodewijk Napoleon, de levende meesters en het Koninklijk Museum’, *Nederland Kunsthistorisch Jaarboek* (2005) 256–299; Schama, *Patriots and liberators*; Bernard Chevallier, Marianne van der Zwaag en Frans Grijzenhout, *Koning Lodewijk Napoleon & Zijn Paleis op de Dam* (1ste druk; Amsterdam: Stichting Koninklijk Paleis Amsterdam 2012).

¹⁶ Matthijs Lok en Natalie Scholz, ‘The Return of the Loving Father: Masculinity, Legitimacy and the French and Dutch Restoration’, *BMGN - Low Countries Historical Review* 127 (2012) 19 <doi:10.18352/bmgn-lchr.1564>.

¹⁷ Wielenga, *Geschiedenis van Nederland*, 203.

¹⁸ Schama, *Patriots and liberators*; Sas, *De metamorfose van Nederland*; E. Kossman, *De Lage Landen 1780-1980* (5de druk; Amsterdam: Agon 1986) <<http://www.dbnl.org/titels/titel.php?id=koss002lage05>>.

¹⁹ Karina Meeuwse ed., *Lodewijk Napoleon: de Hollandse jaren ; een reis door het leven van onze eerste koning* (Uithoorn: Karakter Uitg 2008); Kikkert, *Koning van Holland, Louis Bonaparte 1778-1846*; Jourdan ed., *Louis Bonaparte*; Burg, *Nederland onder Franse invloed*.

periode in verschillende handboeken.²⁰ Zelfs het verzet tegen de Fransen is gedocumenteerd.²¹ De literatuur over de buskruitramp is echter minder uitgebreid. Niettemin heeft Ponsen een waardevolle poging gedaan om op basis van de archieven een beeld te schetsen van de buskruitramp.²² De kans om het beeld van Lodewijk dat ontstond na de buskruitramp verder te bekijken niet wordt echter niet gebruikt. Dit eindwerkstuk dient dus geplaatst te worden in het opengelaten deel van de huidige geschiedschrijving over het bewind van Lodewijk Napoleon.

Hier is namelijk slechts een enkel artikel te vinden. Een artikel van Jensen getiteld *See our succumbing Fatherland*. In dit artikel onderzoekt zij ook de populariteit van Lodewijk, op vergelijkbare wijze. Zij maakt echter de bewuste keuze om de aandacht te vestigen op de watersnoodrampen van 1808 en 1809.²³ Mijns inziens was de buskruitramp van groter belang, aangezien deze ramp eerder plaatsvond in het bewind van Lodewijk. Daardoor was de invloed van de *framing* langer voelbaar en speelde mogelijk ook een rol in de perceptie van Lodewijk in de nasleep van de watersnoodrampen. Dit is een kleine, maar belangrijke nuance die dit werkstuk aanbrengt in de discussie over Lodewijks populariteit; de buskruitramp was het kantelpunt voor het *frame* van Lodewijk als vaderkoning.

Om deze leegte in de geschiedschrijving te kunnen onderzoeken zal de term *framing* een belangrijke rol spelen. Deze term wordt gebruikt om het proces van het toekennen van betekenis aan de realiteit aan te duiden en wordt meestal toegekend aan Kahneman en Tversky.²⁴ In dit werkstuk zal echter het werk van Benford en Snow gebruikt worden.²⁵ Zij kijken in hun studie van de recentere literatuur naar *collective action framing*. Dit is de framing die gebruikt wordt door, groepen of personen die verandering op een groot maatschappelijk vlak teweeg willen brengen. Om te kijken hoe Lodewijk dit deed zullen een aantal primaire bronnen geanalyseerd worden. Er zal in hoofdstuk twee, voor de analyse, nog verder ingegaan worden op de theorie van framing. De bronnen zijn voornamelijk kranten(artikelen) die rapporteren over de buskruitramp, hiervoor zijn alle beschikbare kranten geraadpleegd die binnen die beschikbaar waren en kort na de buskruitramp hierover publiceren. Daarnaast zullen

²⁰ Wielenga, *Geschiedenis van Nederland*; Sas, *De metamorfose van Nederland*.

²¹ Joor, *De adelaar en het lam*.

²² Ponsen en Vlist, *Het fataal evenement*.

²³ Jensen, ‘‘See our Succumbing Fatherland, Overwhelmed by Disaster, Woe and Strife’’.

²⁴ A Tversky en D Kahneman, ‘The framing of decisions and the psychology of choice’, *Science* 211 (1981) 453–458 <doi:10.1126/science.7455683>.

²⁵ Robert D. Benford en David A. Snow, ‘Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment’, *Annual Review of Sociology* 26 (2000) 611–639 <doi:10.1146/annurev.soc.26.1.611>.

er een aantal gelegenheidsdichtwerken over de buskruitramp besproken worden, omdat deze representatief zijn voor de bestverkopende dichtwerken destijds en een interessant beeld schetsen van Lodewijk als vaderkoning.

De volgende stappen zullen doorlopen worden. Ten eerste, zal de noodzaak voor Lodewijk om publieke erkenning te hebben vastgesteld worden, evenals Lodewijks bewustzijn hiervan en bereidheid om hier in te grijpen. Ten tweede zal het ontstaan van het *frame* van Lodewijk als vaderkoning aan de hand van de primaire onderzocht worden. Vervolgens zal worden gekeken op welke wijze dit overeenkwam met wat Lodewijk zelf wilde bereiken, hoe hij dat wilde, en in hoeverre hij hieraan heeft bijgedragen. Er wordt afgesloten met een antwoord op de hoofdvraag.

Hoofdstuk 1: Ambivalentie, legitimiteit en kantelpunt

Om naar een antwoord van de hoofdvraag toe te kunnen werken, is het eerst cruciaal om het belang van de populariteit van Lodewijk te onderzoeken. Waarom was het zo belangrijk dat Lodewijk geliefd was onder zijn bevolking? Waarom was het noodzakelijk voor hem om hier een actief beleid op te voeren? Ontstond zijn populariteit niet simpelweg ‘per ongeluk’? Dat het *frame* waardoor Lodewijk populair werd niet per ongeluk aanwezig was, wordt tijdens dit hoofdstuk duidelijk. Dit zal hoofdzakelijk getoond worden door het grote belang van de populariteit van Lodewijk te illustreren als onderdeel van het nieuwe koningschap dat ontstond in deze periode. Er zal dus worden gekeken naar waarom het voor Lodewijk een goede strategie zou zijn geweest om zich in te zetten om zijn eigen populariteit te vergroten. Vervolgens zal ook aangetoond worden dat de literatuur sterk doet vermoeden dat Lodewijk bereid was om in te grijpen en de framing van zijn persoon. Daarnaast zal worden besproken wat aangewezen kan worden als de reden van de populariteit. Het is eerder al opgemerkt dat de buskruitramp hier als belangrijkste kantelpunt wordt aangemerkt, hier zal ook nog verdere aandacht aan worden besteed.

Populariteit als legitimatie

Positieve beeldvorming was voor Lodewijk cruciaal, dit was namelijk zijn mandaat om te regeren.²⁶ De periode na de Franse Revolutie werd gekenmerkt door de groeiende rol voor het publiek in de politiek.²⁷ Deze verandering heeft zich door de gehele 18^e eeuw voltrokken en had in steeds grotere mate invloed op de Europese staten, ook Nederland. Deze periode kan worden gekarakteriseerd door het roerige recente verleden van Nederland in 1807, de stadhouders werden verdreven en een Bataafse republiek werd opgezet.²⁸ Het was dus van belang dat Lodewijk door zijn volk werd geaccepteerd als leider, aangezien zij hadden getoond niet meer gediend te zijn van een monarch die regeerde zonder toestemming van het volk. Regeren zonder mandaat van de bevolking zou dus hoogstwaarschijnlijk (grote) onrust hebben veroorzaakt. Vandaar dat de populariteit gecultiveerd door Lodewijk zo cruciaal was voor het succes van zijn bewind. Het was voor hem de manier om zijn macht te legitimeren.

²⁶ T. C. W. Blanning, *The culture of power and the power of culture: old regime Europe 1660 - 1789* (Oxford: Oxford Univ. Press 2006) Introduction; Lok en Scholz, ‘The Return of the Loving Father’, 23.

²⁷ Blanning, *The culture of power and the power of culture*; Mlada Bukovansky, *Legitimacy and Power Politics: The American and French Revolutions in International Political Culture* (Princeton, UNITED STATES: Princeton University Press 2002) 11 <<http://ebookcentral.proquest.com/lib/uunl/detail.action?docID=445459>> [geraadpleegd 8 juni 2018].

²⁸ Schama, *Patriots and liberators*.

Het belang van zijn populariteit werd verder nog vergroot door de ambivalentie van zijn koningschap vanaf de start. Officieel gezien was hij door de Nederlandse bewindslieden gevraagd om op te treden als monarch. Officieus gezien werd door Napoleon besloten dat hij genoeg had gehad van Schimmelpenninck en stelde hij Lodewijk simpelweg aan als monarch.²⁹ Naast dat hij een buitenlandse koning was, aangesteld zonder het volk te raadplegen kende Lodewijk ook nog een aantal persoonlijke gebreken. Hij had vermoedelijk een: ‘Hang naar grandeur’ een ‘ziekelijke omgang met zijn eigen gezondheid’ en was extreem ongedurig.³⁰ Deze slechte karaktereigenschappen leidden tot een bijzonder ambivalent beeld van de koning aan het begin van zijn bewind. Hij had zich namelijk ook nog op geen enkel vlak bewezen voor zijn onderdanen. Dit zette de legitimiteit van zijn bewind onmiddellijk onder grote druk.

Uit zijn eigen uitingen blijkt dat Lodewijk zich bewust was van het belang van de publieke perceptie van zijn autoriteit. Hij beseftte dat zijn positie het best gelegitimeerd kon worden door zich geliefd te maken bij de Nederlanders.³¹ Het lijkt dus logisch dat Lodewijk zich een *frame* zou willen aanmeten om het volk achter zich te scharen. Het *frame* van ‘vaderkoning’ was een typische oplossing voor het potentiële autoriteitsprobleem voor een koningshuis, door de eeuwen heen is deze met regelmaat ingezet op een beeld van een vaderkoning die regeert voor het volk.³² Dat Lodewijk in zou zetten op een *frame* van koning voor, ook wel in dienst van, het vaderland was dus niet verrassend.

Deze manier van het legitimeren van zijn koningschap was vermoedelijk niet enkel voor het volk, maar ook hoe hij zijn macht naar zichzelf legitimeerde. Als kind van de Franse Revolutie hadden de idealen van deze revolutie een indruk achtergelaten. Dit wordt geïllustreerd door een verhaal dat Schama uitlicht in zijn boek.³³ In reactie op Napoleon, die vond dat hij zich erg ‘Nederlands’ opstelde, zou Lodewijk gezegd hebben dat vanaf het moment dat hij voet aan Nederlandse grond zette hij Nederlands was geworden. Waarna hij verder zou hebben gezegd dat juist door Nederlands te worden en zo goed mogelijk te regeren voor zijn

²⁹ Wielenga, *Geschiedenis van Nederland*, 202–203; Meeuwse ed., *Lodewijk Napoleon*, 13; Kikkert, *Koning van Holland, Louis Bonaparte 1778-1846*, 48.

³⁰ J. Roelevink, ‘Hete adem en koude kermis. De werkomstandigheden van de ambtenaren van de secretarie van staat van Lodewijk Napoleon’, *BMGN - Low Countries Historical Review* 117 (2002) 1, aldaar 1 <doi:10.18352/bmgn-lchr.5608>.

³¹ Chevallier, Van der Zwaag en Grijzenhout, *Koning Lodewijk Napoleon & Zijn Paleis op de Dam*, 9.

³² Blanning, *The culture of power and the power of culture*; Hans Dijkhuis, *Monarchia: het fenomeen van het koningschap* (Amsterdam: Uitgeverij Boom 2010).

³³ Schama, *Patriots and liberators*, 547.

volk hij zich een waardige Fransman wilde tonen.³⁴ Overigens was deze insteek een bron voor veel frictie tussen Napoleon en Lodewijk, die geheel verschillende visies hadden over de waarde van Nederland voor het Franse rijk.³⁵ Het beeld van Lodewijk als vaderkoning kan mogelijk dus zowel voor hemzelf als zijn bevolking zijn geweest.

Echter het is nog onduidelijk in hoeverre het beeld van Lodewijk dat populair werd oprecht was. Het lijkt, op basis van de frictie tussen hem en Napoleon, grotendeels oprecht zo te zijn dat hij zichzelf als vader van zijn volk zag. Aan de andere kant begreep Lodewijk dat de beeldvorming van hem als persoon cruciaal was voor de legitimiteit van zijn bewind. Mogelijk speelde hij enkel een rol. Dit lijkt echter onwaarschijnlijk aangezien Napoleon tegen zich in het harnas jagen niet noodzakelijk was om deze rol te spelen. Terwijl uit hun briefwisseling blijkt dat dit wel het geval was.³⁶ De eigenzinnigheid van Lodewijk bleef voor steeds groeiende frictie zorgen. Tot deze conclusie komt de meeste literatuur dan ook: vermoedelijk was Lodewijk oprecht begaan met zijn bevolking.³⁷ Ondanks dat de oprechtheid en motivaties van Lodewijk van belang zijn voor de geschiedschrijving zijn deze van minder belang voor het huidige onderzoek. Het is hoofdzakelijk van belang dat het beeld van Lodewijk als vader legitiem overkwam.

Strijd tegen ambivalentie voor de buskruitramp

Al voordat Lodewijk zijn troon besteeg werd de noodzaak om de beeldvorming van hemzelf aan te passen zichtbaar. Geluiden tegen Lodewijk wachtten namelijk niet totdat hij zijn troon ook echt had bestegen. Het beste voorbeeld was Hulshoff die als fervent tegenstander van de ‘buitenlandse onderdrukking’ een pamflet de wereld in zond dat de bevolking moest opruien tegen Lodewijk. Hierdoor moest Schimmelpenninck in grijpen, hij zette Hulshoff gevangen en nam alle pamfletten in beslag.³⁸ Na deze aanvaring met Hulshoff wilde Lodewijk dergelijke situaties liever voorkomen dan genezen en zette sterk in op staatscontrole.³⁹ Publicisten deed

³⁴ Ibid.

³⁵ Kikkert, *Koning van Holland, Louis Bonaparte 1778-1846*.

³⁶ Ibid.; Schama, *Patriots and liberators*.

³⁷ Kikkert, *Koning van Holland, Louis Bonaparte 1778-1846*; Homan, *Nederland in de Napoleontische tijd 1795-1815*; Jourdan ed., *Louis Bonaparte*.

³⁸ A. J. C. M. Gabriëls, ‘Hulshoff, Maria Aletta’, *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland* (2015) <<http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Hulshoff,%20Maria>> [geraadpleegd 8 juni 2018].

³⁹ Marita Mathijssen ed., *Boeken onder druk: censuur en pers-onvrijheid in Nederland sinds de boekdrukkunst* (Amsterdam: Amsterdam Univ. Press 2011) 66.

mee met de staatscontrole, of men mocht niet meer publiceren. Dit was zo effectief dat mensen zelfs wanneer ze anonieme stukken tegen de koning ontvingen aan de bel trokken.⁴⁰ Het moge duidelijk zijn dat Lodewijk bereid was om beeldvorming te gebruiken om zijn eigen bewind te ondersteunen.

Om zijn ambivalentie naar een beslissend positief beeld te vormen zette hij de middelen in die hij tot zijn beschikking had. Het idee was hier om een beeld te propageren van één natie, niet langer opgedeeld door haar verschillende provincies, verenigd onder haar vader, koning Lodewijk. Zo benadrukte Lodewijk de collectieve geschiedenis van de Nederlanders.⁴¹ Ook wilde hij een prominente plaats voor de nationale kunsten en de nijverheid creëren, zowel internationaal als in eigen land, om op deze wijze de collectieve geschiedenis nog verder te benadrukken.⁴² De gedachte was dat Nederland weer een vooraanstaand land zou worden voor de kunsten, net als ze geweest was tijdens de Gouden Eeuw. Onder hem als vader en mecenas zou Nederland zich weer bij de wereldtop voegen. Er werd dus plaats gemaakt voor de kunsten om zich te ontwikkelen en om hun werk te tonen aan de wereld. Dit proces werd al in gang gezet voor de buskruitramp. Het leggen van een fundering voor het *frame* van een vader des vaderlands was dus al in gang gezet voor de buskruitramp.

Dit zien we ook terug in het feit dat Lodewijk al vanaf het begin van zijn bewind inzette op het tonen van zijn medeleven. Zo reisde hij al in 1806 af naar het door de zweetziekte getroffen Brabant om hulp te bieden.⁴³ Ondanks deze fundering vereiste het uiteindelijk een grandioos gebaar om de ambivalentie uit zijn *framing* te bannen. Dit kwam in de vorm van het handelen van Lodewijk bij de buskruitramp. Zijn empathische en doortastende handelen kreeg gelijk erkenning. De bijnaam Lodewijk ‘de Goede’ ontstond en veel mensen werden actief supporter van Lodewijk. Ook felle tegenstanders van Lodewijk waren niet immuun voor het menselijke handelen van de koning bij de buskruitramp. Als beste voorbeeld kan men Van Berkhey, een Orangist tijdens de revolutieperiode, aanhalen. Deze liet een buste in de gelijkenis van Lodewijk maken om de ramp te memoreren met een inscriptie erbij ter ere van de koning.⁴⁴

⁴⁰ Ibid., 67.

⁴¹ Bergvelt, ‘Lodewijk Napoleon, de levende meesters en het Koninklijk Museum’.

⁴² Ibid.; Titus Eliëns, ‘Een Franse zetbaas als pleitbezorger voor de Hollandse nijverheid’, *Nederland Kunsthistorisch Jaarboek* (2005) 62–75.

⁴³ Kikkert, *Koning van Holland, Louis Bonaparte 1778-1846*.

⁴⁴ Jan Gerritsz. Visser en Johannes Van Berkhey, *Borstbeeld van koning Lodewijk Napoleon* (1808), Rijksmuseum <<http://hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.516242>>.

De buskruitramp bood Lodewijk dus de kans om zich te ontdoen van de ambivalentie in zijn beeldvorming.

De buskruitramp als keerpunt voor ambivalentie

De buskruitramp was dus de vonk die de explosieve groei in populariteit van Lodewijk veroorzaakte. Na de buskruitramp schoot de populariteit van Lodewijk omhoog, zoals het citaat dat de koning ‘geen vreemdeling’ meer was al toonde. Deze populariteit ontstond niet uit zichzelf, maar is sterk gebaseerd op het beeld dat de media van hem schetsten: dat van een vaderkoning, zorgend voor zijn volk na de ramp. Hier wordt de hiaat in de historiografie over Lodewijk nogmaals duidelijk. De populariteit die Jensen bespreekt in haar stuk kijkt naar de populariteit die nog verder groeide door de watersnoodrampen, maar mist de opkomst van het *frame*.⁴⁵ Terwijl het juist de sterke emoties waren, die werden uitgelokt door de ramp, die Lodewijk de kans boden om zijn eigen *frame* vorm te geven. Zijn ogenschijnlijke oprechtheid en medeleven brachten hem de populariteit die hij nodig had om zijn bewind het mandaat van de bevolking te geven die het nodig had.

Het is opvallend dat ondanks zijn eigentijdse populariteit de herinnering aan koning Lodewijk heden ten dage naar de achtergrond is verdwenen. Ondanks zijn toenmalige populariteit, hebben voornamelijk de negatieve facetten van zijn persoonlijkheid de tand des tijds doorstaan. Terwijl de rest van de nalatenschap van Lodewijk grotendeels werd vergeten onder Willem I.⁴⁶ In dit negatieve licht werd Lodewijk vaak omschreven als een onzeker persoon zonder ruggengraat en met een hang naar luxe.⁴⁷ Deze negatieve aspecten lijken echter voornamelijk aantekeningen bij zijn persoonlijkheid te zijn, niet per se bij zijn gedrag als koning. Want zelfs na het einde van zijn bewind leek zijn populariteit nog een dreiging te zijn voor de nieuwe orde en was het dus noodzakelijk dat hij werd vergeten.

Vaderkoning Lodewijk

Het facet dat Lodewijk uitlichtte in zijn representatie na de ramp was dat van een vader die voor zijn kinderen (zijn volk) zorgt. Dit is vergelijkbaar met het beeld dat volgens Lok & Scholz later gebruikt zou worden door Willem I en Louis XVIII in Frankrijk. Die gebruikten een retoriek als ‘liefdevolle vader’ om zichzelf als monarch te legitimeren.⁴⁸ Deze retoriek bleek

⁴⁵ Jensen, ‘‘See our Succumbing Fatherland, Overwhelmed by Disaster, Woe and Strife’’.

⁴⁶ Lok, ‘De cultuur van het vergeten onder Willem I’.

⁴⁷ Roelevink, ‘Hete adem en koude kermis. De werkomstandigheden van de ambtenaren van de secretarie van staat van Lodewijk Napoleon’.

⁴⁸ Lok en Scholz, ‘The Return of the Loving Father’.

effectief te zijn voor beide monarchen.⁴⁹ Daarnaast identificeerden Lok en Scholz dat de retoriek van Napoleon gebaseerd was op een beeld van mannelijkheid gegrond in een militaire mannelijkheid. Dit is geheel anders dan de beeldvorming waar Lodewijk op inzette. Die sloot meer aan bij het beeld van mannelijkheid dat ontstond aan het einde van de 18^e eeuw, waarbij gevoeligheid een grotere rol mocht spelen, zolang dit onder controle bleef. Toch is wel te bemerken dat Napoleon als militair rolmodel invloed heeft gehad op Lodewijk. Zo had Lodewijk naast een hang naar grandeur ook een voorliefde voor al het militaire, afgezien van het vechten zelf.⁵⁰ De persoonlijkheid, en tevens de mogelijkheden, van Lodewijk om zich een positief beeld aan te meten leenden zich echter veel beter voor een klassiek vaderbeeld, dan de militaire status van Napoleon. Het lijkt daarom gezien de omstandigheden een logische keuze voor Lodewijk om zich als een vader des vaderlands te willen presenteren.

Ondanks dat het *frame* van vaderkoning het beeld was dat de ambivalentie in de beeldvorming van Lodewijk doorbrak was ook dit *frame* niet zonder haar eigen elementen van ambivalentie. In de omschrijving van Dijkhuis wordt vanuit zijn, meer filosofische, aanpak duidelijk dat het beeld van koning als vader ook vaak werd gebruikt om absolute macht te bevestigen van monarchen. Door de gelijkenis te maken dat zoals zij als patriarch van de familie de macht zouden hebben, ze dat ook in eigen lang en hofhouding zouden hebben.⁵¹ Dit element had voor Lodewijk problematisch kunnen zijn. Lodewijk was namelijk niet het hoofd van zijn familie, die rol is weggelegd voor Napoleon. Terwijl het ongelukkige huwelijk tussen Lodewijk en Hortense en zijn verslechterende relatie met Napoleon doen vermoeden dat er überhaupt weinig familie overbleef om patriarch over te zijn. De macht die Lodewijk heeft over Nederland is dus, ondanks dat zij aanzienlijk is, niet absoluut. Daarnaast speelt volgens Dijkhuis het beeld van koning als vader ook het beeld van koning als krijger in de hand.⁵² Hier maakte, zoals Lok & Scholz opmerken, Napoleon gebruik van.⁵³ Dit beeld was echter niet mogelijk voor Lodewijk om op aan te sturen aangezien hij de militaire expertise miste om dit geloofwaardig te maken.

⁴⁹ Jeroen Koch, 'The King as Father, Orangism and the Uses of a Hero: King William I of the Netherlands and the Prince of Orange, 1815–1840', in: Frank Lorenz Müller en Heidi Mehrkens ed., *Royal Heirs and the Uses of Soft Power in Nineteenth-Century Europe* (London: Palgrave Macmillan UK 2016) 263–280, aldaar 266 <doi:10.1057/978-1-137-59206-4_14>; Lok en Scholz, 'The Return of the Loving Father'.

⁵⁰ Jourdan ed., *Louis Bonaparte*.

⁵¹ Dijkhuis, *Monarchia*, 164.

⁵² *Ibid.*, 179.

⁵³ Lok en Scholz, 'The Return of the Loving Father'.

De geloofwaardigheid van zijn rol als vaderkoning kende ook vraagtekens zelfs als Lodewijk zich succesvol op deze manier wist te verbeelden.

Concluderend, in de tijd van Lodewijk begon het publiek een grotere rol in te nemen in de politiek. Deze verandering vond plaats door geheel Europa, zo ook Nederland. Lodewijk was zich bewust van deze verandering en zette zich in om zijn bewind te legitimeren door zich te presenteren als een ‘vaderkoning’. Mogelijk was deze vorm van legitimatie niet enkel voor het volk, maar ook om zijn macht voor hemzelf te legitimeren. Deze vorm van legitimatie had echt succes na de buskruitramp, toen hij ongekend populair werd onder zijn onderdanen. Het is noodzakelijk om op te merken dat *framing* niet onbetwist is en dat er ook tegengeluiden waren, met variërend succes, echter deze geluiden werden door Lodewijk actief naar de achtergrond gedrukt om meer ruimte te maken voor zijn *frame*. Daarnaast kan ook worden opgemerkt dat het beeld van ‘vaderkoning’ ook niet zonder zijn eigen problemen is. De belangrijkste conclusie uit dit hoofdstuk is: Lodewijk was bereid om zijn beeld aan te passen, hij zette in op een beeld als vaderkoning dat echt aansloeg na de buskruitramp.

Hoofdstuk 2: Pater popular (Populaire vader)

Het *frame* van Lodewijk als vaderkoning zal onderzocht worden in dit hoofdstuk. Het *frame* van vaderkoning was immers een essentieel onderdeel voor de legitimering van het bewind van Lodewijk en door te onderzoeken hoe de beschikbare bronnen een rol speelden in de constructie van dit *frame*, wordt duidelijk hoe deze tot stand kwam. De positieve beeldvorming over Lodewijk ontstond door in duistere tijden zijn menslievendheid en daadkracht tentoon te stellen. Dit wordt door Schama passend gevat in de volgende opmerking afkomstig uit *Patriots & Liberators*: ‘The more sombre the adversity, the more enhanced his reputation among the people.’⁵⁴ Kortom, tegenslagen voor Nederland werden onder Lodewijk overwinningen voor de perceptie van legitimiteit van zijn bewind door de *framing* van hemzelf als oprechte zorgdrager van Nederland.

De bronnen die onderzocht zullen worden zijn een poging om een doorsnede van waar de Nederlandse bevolking in de gedocumenteerde berichtgeving over de buskruitramp naar aller waarschijnlijkheid mee in aanraking kwam weer te geven. De meeste mensen die konden lezen namen nieuws in deze tijd tot zich via kranten. Het was daarom een logische stap om een zo breed mogelijke selectie te nemen. Er is gekozen om alle beschikbare kranten die te maken hebben met de buskruitramp te betrekken. Deze zijn afkomstig uit de uitgebreide databases van Delpher. Als onderdeel hiervan wordt ook de *Koninklijke Courant* als primaire bron gebruikt, dit was de krant van de overheid zelf. Verder wordt ook aandacht besteedt aan een kleine selectie dichtwerken, het naamdicht dat de bijnaam ‘vader der ongelukkigen’ introduceerde en een aantal die als onderwerp specifiek keken naar de buskruitramp en tot de bestverkopende werken behoorden van 1807 en 1808. Deze bronnen waren wijdverspreid en zijn indicatief van waar de bevolking in aanraking kwam.

Framing

Voordat er overgegaan kan worden tot de analyse van de bronnen en hun rol in de *framing* van Lodewijk als ‘vaderkoning’ is het noodzakelijk om nog wat dieper in te gaan op *framing* zelf. Zoals al uitgelegd is *framing* de term die in de sociale wetenschappen gebruikt wordt om te omschrijven hoe betekenis in de realiteit geconstrueerd kan worden. Dit komt op het volgende neer: Sociale bewegingen, of in dit geval de koning, zijn niet enkel dragers van bestaande ideeën en betekenissen die spontaan zijn ontstaan. Integendeel, ze zijn ook cruciaal in de formulering, productie en verspreiding van (hun eigen) betekenis van de realiteit aan

⁵⁴ Schama, *Patriots and liberators*, 548.

mede- en tegenstanders en buitenstaanders.⁵⁵ Men gebruikt de term *framing* om dit proces van betekenisgeving aan te duiden.⁵⁶ In het geval van Benford en Snow gaat hun literatuurstudie specifiek over *collective action frames*. Dit zijn de *frames* die sociale bewegingen gebruiken om mobilisatie te genereren. Dit zijn dus ook het soort *frames* die gebruikt worden door overheden om hun bevolking aan te sturen of te beïnvloeden omdat *frames* gebruikt kunnen worden voor het beïnvloeden en legitimeren van acties.⁵⁷ Over het algemeen heeft dit betrekking op de machtsrelaties tussen de partijen die aan *framing* doen. Door gebruik te maken van *framing* kan men pogen gebeurtenissen of machtsverhouding te duiden naar een eigen narratief.

Hier dient bij aangetekend te worden dat *collective action frames* nooit onbetwist zijn. Elke uiting die in *framing* gemaakt wordt is onderdeel van een bredere realiteit, waar verschillende partijen verschillende doelen proberen te bereiken door middel van, onder andere, *framing*. Vandaar ook de noodzaak om dit als een actief proces te zien.⁵⁸ Dit proces is terug te leiden naar de drie kerntaken van *frames*; het identificeren van het probleem (*diagnostic framing*), het identificeren van een oplossing (*prognostic framing*) en het aanzetten tot mobilisatie (*motivational framing*).⁵⁹ In het huidige werkstuk zal vooral aandacht worden besteed aan de laatste twee soorten *framing* aangezien het probleem al duidelijk was, de buskruitramp en de gevolgen hiervan. *Diagnostic framing* is voornamelijk het identificeren van een schuldige.⁶⁰ Bij onverwachtse rampspoed, zoals de buskruitramp, heeft het aanwijzen van een schuldige minder nut. Vandaar dat er vooral gekeken wordt naar de wijze waarop het bewind van Lodewijk zichzelf *framede* als oplossing voor dit probleem.

In de tijd van Lodewijk was dit proces nog niet als *framing* bestempeld. Toch lijkt Lodewijk zich wel bewust te zijn geweest van het belang van het vormen van een beeld van hemzelf in de media, zoals besproken in het vorige hoofdstuk. Daarnaast was ook al opgevallen dat het beeld van Lodewijk niet in een vacuüm bestond; het was niet onbetwist. Daarom zal de aandacht nu gevestigd worden op welk beeld er geconstrueerd leek te worden door de media na de buskruitramp. *Frames* die de algehele discours weten te domineren kunnen verworpen tot

⁵⁵ Benford en Snow, 'Framing Processes and Social Movements', 613.

⁵⁶ Ibid., 614.

⁵⁷ Michael V Bhatia, 'Fighting words: naming terrorists, bandits, rebels and other violent actors', *Third World Quarterly* 26 (2005) 5–22, aldaar 6 <doi:10.1080/0143659042000322874>.

⁵⁸ Benford en Snow, 'Framing Processes and Social Movements', 614.

⁵⁹ Ibid., 615–617.

⁶⁰ Ibid., 616.

zogenaamde ‘*master frames*.’⁶¹ Dit zijn de *frames* die zo flexibel en inclusief zijn dat ze praktisch iedereen aanspreken en waar andere *frames* aan worden opgehangen en daarom worden opgenomen door verschillende bewegingen. Resonantie is de term die gebruikt wordt door Benford en Snow om aan te duiden hoe sterk een *frame* wordt overgenomen door de doelgroep, ofwel ‘resoneert’. Dit is volgens hen voornamelijk afhankelijk van een tweetal factoren; geloofwaardigheid (*credibility*) en saillantie (*saliency*).⁶² De sterke resonantie van het *frame* van Lodewijk als vaderkoning laat zien dat het beide elementen bevatte. Nu er een begrip is van *framing* en gedachtegoed hiervan kunnen de bronnen bekeken worden.

Framing in de kranten

In de *framing* van de buskruitramp speelden de kranten een grote rol. De boodschappen doorgegeven door de kranten waren immers het eerste dat ze over de ramp hoorden. De kranten zijn echter ook de meest diverse groep om een boodschap in over te brengen. Aangezien er (toen) een groot aantal verschillende kranten waren, het overgrote deel hiervan waren regionale nieuwsbulletins, had de berichtgeving over de buskruitramp de kans om heel divers te zijn. Maar niets was minder waar, de berichtgeving over de buskruitramp lijkt door het gehele land heel uniform te zijn. Dit had ermee te maken dat alle publicaties door het gehele land onder strikt toezicht stonden van de overheid.⁶³ Dit is waarschijnlijk de hoofdoorzaak voor de uniformiteit in de berichtgeving over de buskruitramp. Daarnaast kan het zo zijn dat de uniformiteit in de berichtgeving als doel had om de oorspronkelijke rapportage zoveel mogelijk om accuraatheid te behouden. Deze uniformiteit in de *framing* van de buskruitramp maakt de *framing* beter te onderzoeken.

Het *frame* van Lodewijk als vaderkoning wordt gelijk gebruikt door de eerste kranten die uitkwamen na de ramp, met als beste voorbeeld de *Leydse Courant* van 15 januari. Dit was de eerste krant die uitkwam in Leiden na de ramp. De *Leydse Courant* is tevens een van de eerste die over de ‘vaderlyke zorg’ van de koning schrijft.⁶⁴ De koning wordt afgeschilderd als een persoonlijk betrokken patriarch van de samenleving die tot de redding van Leiden komt. Er wordt flink ingezet op dit beeld door de *Leydse* die de koning als redder van zijn volk afschildert:

⁶¹ Benford en Snow, ‘Framing Processes and Social Movements’.

⁶² Ibid., 620.

⁶³ Mathijssen ed., *Boeken onder druk*.

⁶⁴ ‘Leyden den 15 January’.

Deze beklaglijke omstandigheid belemmerde niet weinig de yverige poogingen die aangewend wierden, ter redding van ongelukkigen, die zich onder de Puinhoopen mogten bedolven bevinden. Zyne Koninglyke Majesteit, van de beklaglyken ramp, aan Leyden bejegend, kennis bekomen hebbende, begaf zich van een klein gevolg verzeld, terstond herwaards, om deze ongelukkige Stad door zyne tegenwoordigheid en Vaderlyke zorgen allen mogelyken bystand en hulp te doen toebrenghen, kwam reeds des avonds om half negen uren in de Stad, begaf zich naar het Raadhuis alwaar de Ed. Gr. Achtb. Regeering vergaderd was, en vervolgens naar het droevig Toneel des ongeluks, alwaar Hoogstdezelve, in eigen Persoon, niet alleen alle poogingen ter redding aanmoedigde, -met toezegging van aanzienlyke belooningen voor elke geredde leevende ziel, maar ook zonder eenig gevaar te ontzien op de onverschrokkenste wyze zelfs yverig medewerkte, tot de redding van de Elendelingen, met de aandoenlykste blyken van Hartelyke deelneeming in de treurige omstandigheden, in welke Leydens Ingezetenen gedompeld zyn geworden, vertrekkende niet voor [gister] ogtend ten 6 uren weder naar 's Hage. ⁶⁵

Hier wordt het beeld geschetst van een koning die niet alleen 'vaderlyke zorg' levert, maar ook even persoonlijk betrokken is bij zijn volk als een vader dat zou zijn. Lodewijk zou volgens de berichtgeving zonder zijn eigen veiligheid in oenschouw te nemen zich op de reddingswerkzaamheden hebben gestort. Daarnaast toonde hij 'aandoenlijke blyken van hartelyke deelneeming'. Deze krant schetst al duidelijk een beeld van de vaderkoning, die betrokken is bij zijn bevolking, dit is haast zonder uitzondering het beeld dat de andere kranten ook geven.

De kranten brachten actief een *frame* van de koning als vader des vaderlands naar voren. Het zal weinigen verbazen dat de *Koninklijke Courant*, de krant van de staat, hier ook een duidelijke hand in had. Uit onderstaande quote is duidelijk op te maken dat Lodewijk als een soort patriarch voor de Leidenaren optrad. Het lijkt haast of Lodewijk aanwezig was als een familielid, deelnemend in het ongeluk.

Bij al de ijslykheid van het lot, 't welk Leyden heeft moeten ondergaan, heeft 's Konings tegenwoordigheid in die Stad alomme troost verspreid en dankbaarheid doen geboren worden. De blyken van menschenlyfde en deelneeming, door Z. M. aan den dag gelegd, hebben elk getroffen, die zelf voor die gevoelens vatbaar is. Behalven verscheidene bijzondere weldaden,

⁶⁵ Ibid.

door Z. M. bewezen, en maatregelen, tot beveiliging der Ingezeetenen genomen is, op hoogsteszelfs bevel, te Leyden eene afkondiging gedaan (...).⁶⁶

Dit beeld wordt versterkt door de *Amsterdamsche Courant* die bovenstaande quote twee dagen later publiceerde als onderdeel van hun melding van de buskruitramp.⁶⁷ Naast dit publiceerden ze ook een aantal brieven afkomstig vanuit Leiden over de ramp. In een van deze gepubliceerde brieven werd weer melding gemaakt van de koning als ware hij een familielid aanwezig bij een wake. ‘De Koning is den geheelen nacht in ons midden geweest.’⁶⁸ Deze roept de sfeer op van rouw. Hier zien we duidelijk weer het *frame* terugkeren van Lodewijk als vaderkoning.

Dit beeld van de koning, letterlijk als vader, of als familielid blijft overal terugkomen in de berichtgeving in de kranten over de buskruitramp. Zo schrijft de *Opregte Haarlemsche Courant* van 15 januari: ‘De Koning heeft met de meeste deelneming en ijverigste medewerking zelf den elendigen, die onder de Puinhoopen begraven waren, hulp geboden.’⁶⁹ De koning wordt hier afgebeeld als betrokken en heroïsch. Hier doet de *Haagsche Courant* van 16 januari nog een stapje bovenop: ‘Z. M. [Zijne Majesteit] had in deze schriklijke oogenblikken door zijne gevoeligheid en weldadigheid al de harten gewonnen, indien zedert lang dezelve hem niet waren toegedaan!’⁷⁰ Er wordt hier letterlijk uitgesproken dat de koning de harten van zijn volk vanwege zijn gevoeligheid en weldadigheid, nogmaals, voor zich heeft gewonnen. ‘Bij hoogsteszelfs vertrek, overladen met de zegeningen en wenschen van een ontelbaare schare, beloofde dezelve opnieuw vaderlyke hulp.’⁷¹ Bij zijn vertrek beloofde hij niet enkel nogmaals hulp, maar specifiek vaderlijke hulp. Volgens de *Haagsche Courant* was de koning een heroïsche vaderfiguur. Dit *frame* werd ook in hand gewerkt door de *Ommelander Courant* van de 16^e, de *Groninger Courant* van de 16^e en de *Utrechtse Courant* van de 15^e die allen schrijven over ‘vaderlyke zorg.’⁷² Het beeld van Lodewijk als vaderlijke zorgdrager voor de ongelukkige Leidenaren is dus overal te ontwaren in de directe berichtgeving na de ramp.

⁶⁶ ‘Den Haag den 12 Januarij’, *Koninklijke Courant* (Den Haag 15 januari 1807), Delpher.

⁶⁷ ‘Den Haag den 15 January’, *Amsterdamsche Courant* (Amsterdam 17 januari 1807) 4, Delpher.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ ‘Haarlem den 14 January’, *Opregte Haarlemsche Courant* (Haarlem 15 januari 1807), Delpher.

⁷⁰ ‘Haarlem den 14 January’, *Haagsche Courant* (Den Haag 16 januari 1807), Delpher.

⁷¹ Ibid.

⁷² ‘s Hage den 13 January’, *Ommelander Courant* (16 januari 1807), Delpher; ‘Utrecht den 15 January’, *Utrechtse Courant* (Utrecht 16 januari 1807), Delpher; ‘Den Haag den 13 January’, *Groninger Courant* (Groningen 16 januari 1807) 4, Delpher.

Zelfs de kranten die de koning geen directe vader- of heldenrol toedichten maken melding van zijn deelneming in de buskruitramp en zijn meelevendheid met de Leidenaren. Zo schrijft de *Middelburgsche Courant*, die nogal laat verslag deed van de ramp, (20 januari) over de bemoedigende woorden gesproken door de koning aldaar. Terwijl de andere laatkomer de *Leeuwarder Courant* (van 21 januari) spreekt over de ijver van de koning om mensen te redden.⁷³ Kortom, de meelevendheid en zorgzaamheid van de koning, zijn overal op z'n minst een kanttekening en in de meeste kranten zelfs een groot element van de rapportage over de ramp te Leiden.

De sterke resonantie van het *frame* geuit door de kranten kan gezocht worden in de eerder genoemde twee aspecten; *credibility* en *salience*. Doordat de kranten mensen van, betrouwbaar, nieuws voorzagen waren dit uiterst geloofwaardige bronnen. Daarnaast was de buskruitramp belangrijk voor de Nederlandse bevolking omdat Leiden een belangrijke stad was voor Nederland. Het is niet onwaarschijnlijk dat de meeste mensen wel iemand kenden die in Leiden woonde, of zich simpelweg goed konden inleven in de slachtoffers van de ramp. Het *frame* van vaderkoning resoneerde logischerwijze dus op sterke wijze met de bevolking na de ramp. Door deze sterke resonantie werd dit *frame* dus overgenomen door de bevolking en begon ook op andere plaatsen op te duiken.

Père des malheureux

Zo duikt het *frame* van vaderkoning ook op in het tijdschrift *Le Vrai Hollandais*. Van deze bron kreeg Lodewijk, vanwege zijn menslievendheid, de bijnaam '*père des malheureux*'. Deze specifieke bijnaam wordt, hier vermoedelijk voor het eerst,⁷⁴ gebruikt in een naamdicht toegeschreven aan een dankbare Leidenaar:

Le peuple consterné, dans ce désastre affreux,
Ouvre encore son coeur à la douce espérance.
Un mortel bienfaisant apparaît à ses yeux:
Il affronte la mort, qui sous ses pas s'avance!
Sur son front est gravé; père des malheureux.⁷⁵

⁷³ 'Middelburgsche Courant | 20 januari 1807 | pagina 2', *Krantenbank Zeeland* (Middelburg 20 januari 1807) <<https://krantenbankzeeland.nl/issue/mco/1807-01-20/edition/null/page/2>> [geraadpleegd 14 juni 2018]; 'Haarlem den 14 January', *Leeuwarder Courant* (21 januari 1807), Delpher.

⁷⁴ Burg, *Nederland onder Franse invloed*, 243.

⁷⁵ Ibid.

Het concept van Lodewijk als vader der ongelukkigen dat wordt uitgedragen door dit gedicht is te scharen onder het bredere *frame* dat gestuurd gecreëerd wordt door de staat. Het tijdschrift *Le Vrai Hollandais* was namelijk een direct onderdeel van de propagandamachine van Lodewijk. Het werd opgericht door Lodewijk met het doel om het buitenland bekend te maken met de culturele verrichtingen van het Koninkrijk Holland.⁷⁶ Daarnaast is het gedicht afkomstig van een anonieme bron. Voor zover bekend zou Lodewijk het ook zelf geschreven kunnen hebben. Uiteindelijk kan de beeldvorming afkomstig van dit naamdicht, van Lodewijk als held en vader der ongelukkigen, veilig geschaard worden onder de gestuurde poging tot *framing* van Lodewijk als vaderkoning en als een reflectie van het beeld dat Lodewijk graag wilde verspreiden.

***Framing* in dichtwerken**

Naast dit naamdicht en de kranten zullen een aantal representatieve dichtwerken behandeld worden. De meerwaarde van de dichtwerken is dat deze later zijn gepubliceerd en de auteurs de kans hebben gehad om dit *frame* nog verder vorm te geven. Daarnaast tonen deze dichtwerken dat de *framing* van Lodewijk als vaderheld van het volk bleef resoneren bij de bevolking. Enige tijd na de ramp wilden mensen namelijk nog steeds graag de dichtwerken over de buskruitramp aanschaffen: *framing* van de koning als held inclusief. Sterker nog, enkele van deze dichtwerken zijn afkomstig van oorspronkelijke tegenstanders van Lodewijk. Ook felle tegenstanders van Lodewijk bleken dus niet immuun voor het empathische optreden van de koning. Onderdeel van deze categorie was Bilderdijk, destijds een van 's lands belangrijkste dichters. Oorspronkelijk was Bilderdijk een Orangist en dus tegenstander van koning Lodewijk. Hij herzag zijn houding en bij zijn terugkeer in het Koninkrijk Holland werd hij zelfs de Nederlands leraar van de koning.⁷⁷ Dit zou zijn geweest, volgens Bilderdijk zelf, omdat hij inzag dat de koning dermate betrokken was met zijn volk.⁷⁸ Deze empathie die Lodewijk voelde voor zijn volk is dan ook wat Bilderdijk meermaals benadrukt in zijn werk *Leydens Ramp*. Zo schrijft hij:

O welk Leydenaar , die op dit oogenblik zijnen Koning op het rookend puin zijner stad deszelfs eigen zoo dierbaar-leven zag in gevaar stellen, en, met de uitdrukking der hartelijkste deelneming op zijn gelaat, zich totale hulpbetoon door woorden en daden bereid verklaren, ze

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Sas, *De metamorfose van Nederland*.

⁷⁸ Matthijs Lok, *Windvanen: Napoleontische bestuurders in de Nederlandse en Franse Restauratie (1813-1820)* (Amsterdam: Bert Bakker 2009).

gende niet in zijn hart met de vurigste dankbaarheid eenen Vorst, die zich zoo geheel den Vader van zijn volk betoonde!⁷⁹

Het beeld dat Bilderdijk hier schetst van een koning met vaderlijke inborst, die zich het lijden van zijn volk ter harte neemt en lichamelijk leed riskeert om hen te helpen, werd op verscheidene plaatsen herhaald.⁸⁰ Een van deze herhalingen is in een werk van Van Berkhey, een andere oorspronkelijke tegenstander van Lodewijk die, zoals eerder opgemerkt, een buste van Lodewijk liet maken na de buskruitramp.⁸¹ Andere goedverkopende dichters zoals Arntzenius en Scharp destilleerden moraal uit het handelen van de koning. Arntzenius schrijft dat er niets groter is dan saamhorigheid, zoals getoond ook door de koning. ‘Toen zorgde het vaderland voor Leijden.’⁸² Terwijl Scharps werk dankbaarheid verzoekt voor de koning.⁸³ Kortom, ook in de dichtwerken over de buskruitramp is het *frame* van Lodewijk als zorgzame vader van het land alomtegenwoordig. Dat dit beeld herkenning vond bij het volk is te bemerken in de verkoopcijfers van de werken. De best verkopende werken in 1807 waren de gelegenheidswerken van Scharp en Arntzenius over de buskruitramp.⁸⁴ Voornamelijk werken waarvan de opbrengsten expliciet naar de wederopbouw van Leiden gingen, verkochten goed.

Concluderend, het beeld van Lodewijk als vader werd op veel verschillende plaatsen en manieren uitgedragen door de media. Het is dan ook geen wonder dat dit bleef hangen in de vorm van bijnamen als Lodewijk ‘de Goede’ en als ‘vader der ongelukkigen.’⁸⁵ Ook de meer expliciete beeldvorming van Lodewijk als vader der ongelukkigen impliceert dat hij niet alleen

⁷⁹ Willem Bilderdijk en Matthijs Siegenbeek, *Leydens ramp* (by Joh. Allart, en Jac. Ruis 1808) 77.

⁸⁰ *Treurzang op het rampspoedig lot der stad Leyden, van den 12 januarij 1807: Bij gelegenheid eener school-promotie, gehouden den 9 februarij* (bij J.C. Vieweg 1807); Jan -le Francq van Berk hij, *Oud Hollands Vriendschap, tot Leydens Troost bij haren Ramp in den Jare 1807: Gevolgd van Utrechs Eeuwschets; Met Platen* (Van Thoir 1808).

⁸¹ Gerritsz. Visser en Van Berkhey, *Borstbeeld van koning Lodewijk Napoleon*.

⁸² Robert Hendrik Arntzenius, *Dichterlijk tafereel der stad Leijden, in den avond en nacht van den 12den van louwmaand, 1807: uitgesproken in de Maatschappij: voor Natuur- en Letterkunde, in den Hage, onder de zinspreuk: Diligentia* (Gebr. Van Cleef 1807) 23.

⁸³ Nicolaas van der Hulst en Jan Scharp, *Leydens verwoesting: eene godsdienstige zangoefening, ten voordeele der ongelukkigen; uitgevoerd in de Walsche Kerk te Rotterdam, den 16den van lentemaand 1807, door het Zanggenootschap Tot Gods Eer, onder het hoofdbestuur en den godsdienstigen voorgang van J. Scharp* (J.P. van Ginkel 1807) 64.

⁸⁴ Hulst en Scharp, *Leydens verwoesting*; Arntzenius, *Dichterlijk tafereel der stad Leijden, in den avond en nacht van den 12den van louwmaand, 1807*.

⁸⁵ Kikkert, *Koning van Holland, Louis Bonaparte 1778-1846*.

vader is van de ongelukkigen, maar van zijn gehele volk. Het besef van Lodewijk dat hij zijn beeldvorming moest inzetten om zijn bewind te legitimeren leidde ertoe dat hij bepaalde propagandamiddelen opzette, zoals *Le Vrai Hollandais*. Hij gebruikte deze kanalen om de ambivalentie te doorbreken omtrent zijn eigen imago. Hier leek hij dan ook goed gebruik van te maken. Het *frame* van Lodewijk als liefdevolle vader komt overal terug en werd zelfs door mensen verspreid die oorspronkelijk tegenstanders waren van Lodewijk.

Hoofdstuk 3: Wie framede Lodewijk?

Nu duidelijk is op welke wijze de populariteit van Lodewijk als vaderkoning tot stand kwam kan worden onderzocht in hoeverre Lodewijk zelf een rol speelde in de verspreiding van dit *frame*. In het eerste hoofdstuk is vastgesteld dat men oorspronkelijk een ambivalent beeld van Lodewijk had binnen zijn Koninkrijk en dat dit veranderde naar een positief beeld na de buskruitramp. Deze populariteit van Lodewijk kan, zoals is getoond in het voorgaande hoofdstuk, teruggebracht worden naar de effectieve verspreiding van het *frame* van Lodewijk als een meer menselijke koning, iemand die met ‘vaderlijke zorg’ voor het land zou zorgen, als vaderkoning. De overgebleven vraag is dus nog: In hoeverre was Lodewijk verantwoordelijk voor de *framing* van hem als vaderkoning?

Lodewijks (in)directe invloed

De eerste plaats om te kijken voor eventuele aansturing is de staatssecretarie van Lodewijk. Hier werden de (post-)stukken en de beslissingen van de koning bijgehouden en gearchiveerd. Als Lodewijk openlijk en actief had aangestuurd op het *frame* van vaderkoning zouden hier aanwijzingen te vinden zijn. Uit het archief van de staatssecretarie van Lodewijk is echter niet op te maken dat Lodewijk de beeldvorming aanstuurde. Er zijn hierin namelijk geen aanwijzingen van Lodewijk aan anderen met betrekking tot beeldvorming gevonden. Wel is duidelijk uit het archief op te maken dat de Leidse buskruitramp de gemoederen van de koning bezighield. De dikste pakketten van het archief van deze periode zijn toebedeeld aan de communicatie over vorderingen van het onderzoek naar de ramp van het Ministerie van Justitie en Politie.⁸⁶ Hieruit bleek dat de koning zich in groot detail op de hoogte liet stellen over het onderzoek en minutieus de verhoren bijhield. Daarnaast werden er, per instructie van Lodewijk, extra middelen tot beschikking van dit ministerie gesteld.⁸⁷ Zo werden er mensen vanuit het Ministerie van Oorlog opgedragen om het onderzoek te ondersteunen. Het archief toont bovendien dat de normale gang van zaken verder ging; zo zijn er verscheidene briefwisselingen over de nieuwe aanstelling van Daendels en de financiën van het Koninkrijk Holland.⁸⁸ Het archief laat zien dat de koning ruimte maakte om naast zijn gebruikelijke verantwoordelijkheden ook nieuws over de buskruitramp nauw bij te houden. Concluderend, dit archief toont geen concreet bewijs van Lodewijks directe inmenging in de berichtgeving van de buskruitramp.

⁸⁶ Staatssecretarie tijdens Koning Lodewijk Napoleon (1807), Nationaal Archief, 2.01.01.07.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid.

Mogelijkerwijs zijn deze aanwijzingen wel elders te vinden, maar die zijn niet bereikbaar binnen dit onderzoek. Zo is Lodewijk, met zijn overheidsapparaat, meerdere malen verhuisd tijdens zijn bewind en is het mogelijk dat de stukken verloren zijn geraakt, of verkeerd gearchiveerd zijn waardoor ze onvindbaar zijn. Verder is het mogelijk dat Lodewijk deze meer persoonlijke correspondentie met zich mee heeft genomen terug naar Frankrijk. Ondanks dat dit de logische zoekplaats is voor de aanwijzingen betekent dat deze aanwijzingen niet direct gevonden zijn in dit archief niet dat deze er niet zijn.

Het is echter nog steeds wel veelzeggend dat de koning zich zo direct lijkt te mengen in het onderzoek naar de toedoen van de ramp. Dit toont namelijk dat de koning actief op zoek was naar de verantwoordelijke individuen en laat nogmaals zien dat de koning, ook in een minder publieke rol, zich verantwoordelijk voelde voor het verloop van het onderzoek. Overigens heeft men nooit met zekerheid een schuldige kunnen vaststellen. In zijn terugblik op zijn periode als koning van Holland legt Lodewijk echter de schuld bij zichzelf en de overheid neer. Dit toont nogmaals de verantwoordelijkheid die hij voelde voor zijn volk. Maar doet ook vermoeden dat Lodewijk meer oprecht betrokken was bij de nasleep van de ramp dan dat hij bezig was met het sturen van zijn *framing*. Zijn aandacht lijkt namelijk bij deze nasleep te liggen. Mogelijk was de *framing* van hem als vaderkoning dus meer een geluk bij een ongeluk.

Deze betrokkenheid van Lodewijk was ook te bemerken in de snelheid van de maatregelen om toekomstige rampen te voorkomen. Door snel in te grijpen wist hij het *frame* van ‘vaderkoning’ die zorg droeg voor zijn bevolking opnieuw met een praktische handeling in te vullen. Uiteraard zullen praktische overwegingen ook een rol hebben gespeeld. Toch is de snelheid van de verordonnering indrukwekkend, de 23^{ste} werd deze al gepubliceerd.⁸⁹ Het getuigt van de daadkracht en ijver van Lodewijk om voor zijn volk te zorgen. Eerst toonde hij zich als redder in nood, om daarna ook te tonen dat hij preventief ermee bezig is gegaan. Dit getuigde van zowel oprechte emotie als het vermogen om hier efficiënt mee om te gaan. Lodewijk toonde zich op deze wijze nogmaals als vader voor het volk, op een manier die hij direct aanstuurde, maar die enkel indirect de beeldvorming beïnvloedde.

Oprechte intentie

Oprechte intenties om te helpen lijken tot dusver de boventoon te voeren en er zijn nog geen indicaties gevonden dat Lodewijk zelf de beeldvorming aanstuurde. Wat betekenen deze oprechte intenties dan voor de *framing* van Lodewijk. Door zijn oprechte intentie om te helpen was hij waarschijnlijk (aanvankelijk) niet bezig met de beeldvorming. In plaats daarvan lijkt

⁸⁹ ‘Dordrecht den 21 Januarij’.

het waarschijnlijker dat Lodewijk zich hoofdzakelijk bezighield met de nasleep van de ramp. Dit is ook te zien in de snelheid van zijn aanvankelijke reactie. Dit kon haast geen doordacht plan zijn om zijn *framing* aan te passen, hier was simpelweg geen tijd voor. Hij vertrok namelijk op 12 januari onmiddellijk naar Leiden.⁹⁰ Toch hoeft dit niet uit te sluiten dat Lodewijk na zijn oorspronkelijke oprechte reactie de berichtgeving aanstuurde. Het duurde namelijk een aantal dagen voordat berichtgeving over de ramp op gang kwam. De eerste kranten na de ramp, waaronder de *Leydse Courant*, kwamen pas op 15 januari.⁹¹ Dit is in principe voldoende tijd voor het bewind van Lodewijk om de berichtgeving aan te sturen. Desondanks lijkt het waarschijnlijker dat een koning die zo begaan is met zijn volk dat hij gelijk naar de ramplocatie komt, daar persoonlijk helpt en openlijk meeleeft met de slachtoffers, dit heeft gedaan vanuit compassie, niet direct met intentie de beeldvorming te sturen.

Dit oprechte medeleven was een essentieel onderdeel van het *frame*. De connectie tussen Lodewijk en zijn volk was gebaseerd op een emotionele verbintenis. Zo schreef Bilderdijk over de ramp. ‘Daar staat de Vorst op 't puin , en schaamt zijn oog geen tranen: Zijn boezem nokt en beeft. Ach! dat hy redden mocht! Zijn hart gevoelt in 't wee der kermende Onderdanen.’⁹² Ondanks Bilderdijks notoir bloemrijke taalgebruik is duidelijk te zien waarom deze oprechte emotie resonantie zou vinden bij de bevolking. De betrokkenheid die Lodewijk toont onmiddellijk na de ramp was dus de basis voor het *frame*. Door deze verbondenheid zo expliciet te tonen werd dit, ook in de latere berichtgeving, meer dan lege retoriek. Deze oprechte emoties werden vervolgens uitvergroot in de berichtgeving over de ramp, zoals Bilderdijks dichtwerk. Het tonen van gemeende compassie was dus een cruciaal aspect van de positieve beeldvorming van Lodewijk.

Het was diezelfde oprechte emotie waarmee hij oorspronkelijke tegenstanders voor zich wist te winnen. Bijvoorbeeld Bilderdijk en Van Berkhey toonden zich na de ramp voorstanders van de koning.⁹³ De overgang in deze uitgesproken tegenstanders werkt daarnaast ook de gedachte in de hand dat er weinig noodzaak was voor Lodewijk om de beeldvorming verder nog actief te sturen. In plaats daarvan lijkt het tonen van zijn oprechte medeleven na de buskruitramp al voldoende. Het lijkt er immers op dat het medeleven in zichzelf voldoende was

⁹⁰ ‘Leyden den 15 January’; Kikkert, *Koning van Holland, Louis Bonaparte 1778-1846*.

⁹¹ ‘Leyden den 15 January’.

⁹² Bilderdijk en Siegenbeek, *Leydens ramp*, 22.

⁹³ Berk hij, *Oud Hollands Vriendschap, tot Leydens Troost bij haren Ramp in den Jare 1807*; Bilderdijk en Siegenbeek, *Leydens ramp*.

om hen hun standpunt met betrekking tot Lodewijk te doen herzien en hem positief af te schilderen in hun pogingen om de stad steun te bieden. De opbrengsten van de dichtwerken die ze schreven droegen namelijk bij aan de herbouwwerkzaamheden.⁹⁴ Het lijkt dus de gemeente emotie te zijn die Lodewijk verder vrijspreekt van de beïnvloeding van de beeldvorming. Het was deze emotie die tegelijkertijd ook de beeldvorming zo sterk liet resoneren bij het Nederlandse volk.

Lodewijk en de staatsmedia

Het is duidelijk dat er geen direct bewijs is dat Lodewijk de berichtgeving over de buskruitramp aanstuurde. Desalniettemin was het eerder al opgemerkt dat het bewind van Lodewijk aanzienlijke controle leek te hebben over wat er gepubliceerd werd. Het lijkt er op dat het staatsapparaat zich vooral bezighield met het voorkomen van negatieve verhalen en minder aandacht vestigde op het actief publiceren van positieve verhalen. Zo schrijft Mathijsen dat wanneer er slechte dingen over Lodewijk gepubliceerd werden men de kans liep om het recht te verliezen om te publiceren.⁹⁵ Er wordt echter niet gesproken over verplichte sturing vanuit de censuur. Ogenschijnlijk zijn er geen sterke aanwijzingen dat de censuur werd gebruikt voor veel meer dan enkel nakijken van de publicaties.

Daarnaast dient ook gerealiseerd te worden dat hoe effectief het censuurapparaat van Lodewijk dan ook was, alle *framing* plaatsvond in de vorm van een onderhandeling. Ook hier hebben we aanwijzingen van gezien in het Nederland van Lodewijk. Er waren immers ook geluiden die tegen Lodewijk waren. Geluiden tegen de koning kregen door censuur weinig tot geen kans om hun boodschap te verspreiden, waardoor het *frame* van vaderkoning, zeker na het grandioze gebaar van de koning, steeds beter kon resoneren. Doordat de reportage van het *frame* verder ook vanuit betrouwbare bronnen werd gecommuniceerd en mogelijk overeenkwam met het sentiment van het volk kon men zich hier dus sterk mee identificeren. Zoals eerder geobserveerd was de oprechtheid essentieel voor de geloofwaardig. Dit werd in de hand gespeeld door de strakke censuur die werd aangehouden.

Invloed van buitenaf heeft mogelijk ook een belangrijke rol gespeeld in de perceptie van Lodewijk als vaderkoning. Eerder werd al opgemerkt dat Napoleon inzette op een beeld als militaire koning. Dit is een *frame* dat ver verwijderd is van waar Lodewijk op inzette. Ondanks dat Lodewijk onderdeel van de familie was zette hij zich met zijn eigen *framing* af tegen

⁹⁴ J. Kloek, 'Bilderdijk over de toonbank', in: *Het Bilderdijk-museum. Jaargang 5* (DBNL 1988) <http://www.dbnl.org/tekst/_bil002198801_01/_bil002198801_01_0003.php> [geraadpleegd 9 juni 2018].

⁹⁵ Mathijsen ed., *Boeken onder druk*, 66.

Napoleon. Daardoor zag de Nederlandse bevolking hem niet, of minder, als verlengstuk van Napoleon. De rol van de *frame* van Lodewijk in een bredere context dan enkel Nederland heeft mogelijk bijgedragen aan het succes van het *frame* van Lodewijk als vaderkoning. Door zijn volk te tonen dat hij niet hetzelfde was als Napoleon werd zijn retoriek als koning voor Nederland—niet voor Frankrijk—veel geloofwaardiger. Concluderend, door zijn oprechte optreden is het duidelijk geworden dat Lodewijk meer wilde zijn dan de ‘vreemdeling’ waar men bang voor was.

Uiteindelijk is het niet gelukt om te achterhalen of Lodewijk directe invloed heeft uitgeoefend op de berichtgeving over de buskruitramp. De waarschijnlijke oprechtheid van Lodewijk doet eerder het tegenovergestelde vermoeden—dat Lodewijk geen directe invloed heeft uitgeoefend de *framing* van de buskruitramp. Toch dient hier de kanttekening bij gemaakt te worden dat oprechte emotie en gebrek aan bewijs niet met zekerheid betekenen dat dit niet heeft plaatsgevonden. Het lijkt wel zo te zijn dat het breed uitmeten van het medeleven van Lodewijk de doorslaggevende factor was voor de geloofwaardigheid van het *frame*. Het censuurapparaat van het bewind van Lodewijk was erg efficiënt en het publiceren van teksten waarin de koning in een kwaad daglicht werd gezet daardoor (bijna) niet op grote schaal leek te gebeuren, waardoor er veel ruimte overbleef voor het *frame* van vaderkoning. Dit *frame* werd overigens overal goedgekeurd door de censuur, vermoedelijk omdat dit in lijn was met wat Lodewijk voor ogen had. Kortom, de omstandigheden leken zo te zijn dat voor het *frame* van vaderkoning alles op zijn plek viel, zonder dat Lodewijk genoodzaakt was om (veel) in te grijpen.

Conclusie

Dit eindwerkstuk stelde zich de vragen: Op welke wijze wordt koning Lodewijk *geframed* als vaderkoning na de buskruitramp? En in hoeverre is hij verantwoordelijk voor deze *framing*? Deze vragen waren nog niet eerder behandeld in de literatuur over koning Lodewijk en de buskruitramp. Om dit onderzoek mogelijk te maken was het eerst essentieel om vast te stellen waarom het nodig was voor de koning om zijn beeldvorming aan te passen. Hierna werd gekeken naar het ontstaan van de *frame* van Lodewijk als vaderkoning na de buskruitramp. Het laatste hoofdstuk onderzocht de invloed die de koning zelf heeft gehad op deze *framing*.

De tijd van Lodewijk werd gekenmerkt door een groeiende rol voor het publiek in de politiek. Niet langer werd het getolereerd dat de bevolking geen inspraak had in het bestuur van hun land. Als buitenlandse monarch leidde dit tot een potentieel autoriteitsprobleem voor Lodewijk. Het beeld van Lodewijk was aan het begin van zijn bewind nog bijzonder ambivalent. De buskruitramp was het keerpunt in deze beeldvorming. Na dit keerpunt werd de ambivalentie in zijn beeldvorming doorbroken en werd hij overal *geframed* als liefdevolle vader van de natie.

Door de term *framing* te gebruiken was het mogelijk om te onderzoeken op welke wijze het bewind van Lodewijk de beeldvorming mogelijk kon aansturen. Er werd gevonden dat de kranten over de ramp een bijzonder uniform en positief beeld van de koning schetsten. Door de betrouwbaarheid van kranten resoneerde dit beeld aanzienlijk. Dit effect werd versterkt door vergelijkbare *framing* in dichtwerken die goed verkochten. Uit deze bronnen werd duidelijk dat Lodewijk als liefdevolle vader werd afgebeeld. Iemand die met empathie en doortastendheid het leed van zijn bevolking tegen wilde gaan.

Het archief van de secretarie van Lodewijk geeft geen aanwijzingen dat Lodewijk het beeld actief aanstuurde. Wel hield hij zich met de nasleep van de buskruitramp bezig en ondernam snel actie om vergelijkbare incidenten te voorkomen. Vermoedelijk was het na het optreden van de koning niet eens noodzakelijk om in te grijpen in zijn beeldvorming, aangezien de oprechte emotie die hij had getoond zelfs zijn tegenstanders voor zich won. Dit beeld werd bovendien door censuur in de media in de hand gewerkt.

In hoeverre was Lodewijk dus verantwoordelijk voor de *framing* van hemzelf als vaderkoning na de buskruitramp? Een eenduidig antwoord op de hoofdvraag is nog uitgebleven. Aan de ene kant was Lodewijk zelf direct verantwoordelijk voor de *framing*. Zijn *framing* lijkt voornamelijk gebaseerd op de oprechte meelevendheid van de koning en zonder dit zou het *frame* van Lodewijk veel minder geloofwaardig zijn. Aan de andere kant, er zijn geen

aanwijzingen gevonden dat Lodewijk direct ingreep in de reportage van de nasleep van de ramp. Dit betekent niet dat Lodewijk dit niet deed. Vermoedelijk was het niet nodig om de beeldvorming actief aan te sturen. Het antwoord lijkt dus te zijn dat Lodewijk de beginstappen voor dit *frame* heeft gezet, maar dat tijdens het proces van *framing* zelf hij waarschijnlijk niet eens genoodzaakt was om expliciet op het *frame* van vaderkoning aan te sturen.

Deze scriptie heeft uiteraard implicaties voor toekomstig onderzoek. Ondanks dat dit werkstuk zich richtte op *framing* in het verleden wordt het onderzoek naar *framing* enkel relevanter. Tegenwoordig wordt dit namelijk heel bewust ingezet, vaak met succes, om de media aan te sturen. Het achterhalen van de geschiedenis van *framing* is dus relevanter dan ooit. Onderzoek hiernaar zou dus mogelijk ook gericht kunnen worden op het heden. Een specifieke vergelijking tussen Lodewijk en Willem I, die ook een retoriek van liefdevolle vader aannam, zou bijvoorbeeld een bron van interessant onderzoek kunnen zijn.⁹⁶ Mogelijk zou dit onderzoek kunnen vaststellen wie nou de echte ‘vader des vaderlands’ was. Gezien de retoriek gebezigd door de Oranjes is de beeldvorming van koning als vader namelijk nog steeds relevant.

Het zou de moeite waard zijn om nog verder onderzoek te doen naar de tegenstanders van Lodewijk en op welke wijze deze de beeldvorming probeerden aan te passen. Zo merkte Jensen op in haar boek *Verzet tegen Napoleon* dat deze hetzelfde *frame* van Nederlandse eenheid leken te gebruiken als Lodewijk.⁹⁷ Daarnaast zou het interessant zijn om nog verder onderzoek te doen naar de wijze waarop Lodewijk en zijn goede intenties de ‘windvanen’ die Lok beschrijft in zijn boek in de hand speelde.⁹⁸ Ook het persoonlijke archief in Frankrijk van Lodewijk vereist diepgaand onderzoek om mogelijk zijn instructies te kunnen ontaarden. Dat niet mogelijk was binnen de schaal van dit eindwerkstuk. Tenslotte, zou een onderzoek naar de wijze waarop Lodewijk zijn staatsmedia controleerde in vergelijking met Napoleon verder inzicht kunnen geven in het historisch gebruik van *framing*. Kortom, meer onderzoek naar *framing* is geoorloofd, want er is nog veel te leren over de *framing* van onze historische leiders.

⁹⁶ Lok en Scholz, ‘The Return of the Loving Father’.

⁹⁷ Lotte Jensen, *Verzet tegen Napoleon* (Nijmegen: Vantilt 2013).

⁹⁸ Lok, *Windvanen*.

Referentielijst

Primaire bronnen

Arntzenius, Robert Hendrik, *Dichterlijk tafereel der stad Leijden, in den avond en nacht van den 12den van louwmaand, 1807: uitgesproken in de Maatschappij: voor Natuur- en Letterkunde, in den Hage, onder de zinspreuk: Diligentia* (Gebr. Van Cleef 1807).

Berkhij, Jan –le Francq van, *Oud Hollands Vriendschap, tot Leydens Troost bij haren Ramp in den Jare 1807: Gevolgd van Utrechts Eeuwschets; Met Platen* (Van Thoir 1808).

Bilderdijk, Willem, en Matthijs Siegenbeek, *Leydens ramp* (by Joh. Allart, en Jac. Ruis 1808).

‘Den Haag den 12 Januarij’, *Koninklijke Courant* (Den Haag 15 januari 1807), Delpher.

‘Den Haag den 13 January’, *Groninger Courant* (Groningen 16 januari 1807) 4, Delpher.

‘Den Haag den 15 January’, *Amsterdamsche Courant* (Amsterdam 17 januari 1807) 4, Delpher.

‘Dordrecht den 21 Januarij’, *Koninklijke Courant* (Dordrecht 23 januari 1807), Delpher.

Gerritsz. Visser, Jan, en Johannes Van Berkhey, *Borstbeeld van koning Lodewijk Napoleon* (1808), Rijksmuseum <<http://hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.516242>>.

‘Haarlem den 14 January’, *Opregte Haarlemsche Courant* (Haarlem 15 januari 1807), Delpher.

‘Haarlem den 14 January’, *Haagsche Courant* (Den Haag 16 januari 1807), Delpher.

‘Haarlem den 14 January’, *Leeuwarder Courant* (21 januari 1807), Delpher.

Hulst, Nicolaas van der, en Jan Scharp, *Leydens verwoesting: eene godsdienstige zangoefening, ten voordeele der ongelukkigen; uitgevoerd in de Walsche Kerk te Rotterdam, den 16den van lentemaand 1807, door het Zanggenootschap Tot Gods Eer, onder het hoofdbestuur en den godsdienstigen voorgang van J. Scharp* (J.P. van Ginkel 1807).

‘Leyden den 15 January’, *Leydse Courant* (Leiden 15 januari 1807), Delpher <<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010917523:mpeg21:pdf>>.

‘Middelburgsche Courant | 20 januari 1807 | pagina 2’, *Krantenbank Zeeland* (Middelburg 20 januari 1807) <<https://krantenbankzeeland.nl/issue/mco/1807-01-20/edition/null/page/2>> [geraadpleegd 14 juni 2018].

‘’s Hage den 13 January’, *Ommelander Courant* (16 januari 1807), Delpher.

Staatssecretarie tijdens Koning Lodewijk Napoleon (1807), Nationaal Archief, 2.01.01.07.

'Utrecht den 15 January', *Utrechtse Courant* (Utrecht 16 januari 1807), Delpher.

Secundaire bronnen

Amsenga, Judith, en Geertje Dekkers, “*Wat nu?*”, *zei Pichegru: de Franse Tijd in Nederland, 1795-1813* (Hilversum: Verloren 2004).

Benford, Robert D., en David A. Snow, ‘Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment’, *Annual Review of Sociology* 26 (2000) 611–639 <doi:10.1146/annurev.soc.26.1.611>.

Bergvelt, Ellinoor, ‘Lodewijk Napoleon, de levende meesters en het Koninklijk Museum’, *Nederland Kunsthistorisch Jaarboek* (2005) 256–299.

Bhatia, Michael V, ‘Fighting words: naming terrorists, bandits, rebels and other violent actors’, *Third World Quarterly* 26 (2005) 5–22 <doi:10.1080/0143659042000322874>.

Blanning, T. C. W., *The culture of power and the power of culture: old regime Europe 1660 - 1789* (Oxford: Oxford Univ. Press 2006).

Bukovansky, Mlada, *Legitimacy and Power Politics: The American and French Revolutions in International Political Culture* (Princeton, UNITED STATES: Princeton University Press 2002) <<http://ebookcentral.proquest.com/lib/uunl/detail.action?docID=445459>> [geraadpleegd 8 juni 2018].

Burg, Martijn van der, *Nederland onder Franse invloed: culturele overdracht en staatsvorming in de napoleontische tijd, 1799-1813* (Amsterdam: De Bataafsche Leeuw 2009).

Chevallier, Bernard, Marianne van der Zwaag en Frans Grijzenhout, *Koning Lodewijk Napoleon & Zijn Paleis op de Dam* (1ste druk; Amsterdam: Stichting Koninklijk Paleis Amsterdam 2012).

Dijkhuis, Hans, *Monarchia: het fenomeen van het koningschap* (Amsterdam: Uitgeverij Boom 2010).

Eliëns, Titus, ‘Een Franse zetbaas als pleitbezorger voor de Hollandse nijverheid’, *Nederland Kunsthistorisch Jaarboek* (2005) 62–75.

Gabriëls, A. J. C. M., ‘Hulshoff, Maria Aletta’, *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland* (2015) <<http://resources.huylgens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Hulshoff,%20Maria>> [geraadpleegd 8 juni 2018].

Heijenbrok, Jacqueline, ‘De herbouwplannen na de Leidse buskruitramp, 1807-1809’, *Netherlands Yearbook for History of Art* 1 (2005) 225–254 <doi:10.1163/22145966-90000734>.

Hollande), Louis Bonaparte (roi de, *Documents historiques et réflexions sur le gouvernement de la Hollande II* (Aillaud 1820).

Homan, Gerlof D., *Nederland in de Napoleontische tijd 1795-1815* (Haarlem: Fibula-Van Dishoeck 1978).

Jensen, Lotte, ‘See our Succumbing Fatherland, Overwhelmed by Disaster, Woe and Strife’: Coping with Crisis during the Reign of Louis Bonaparte’, *Dutch Crossing* 40 (2016) 151–164 <doi:10.1080/03096564.2016.1159867>.

---, *Verzet tegen Napoleon* (Nijmegen: Vantilt 2013).

Joor, Johan, *De adelaar en het lam: onrust, opruiing en onwilligheid in Nederland ten tijde van het Koninkrijk Holland en de inlijving bij het Franse keizerrijk (1806-1813)* (Amsterdam: Bataafsche Leeuw 2000).

Jourdan, Annie ed., *Louis Bonaparte: roi de Hollande (1806 - 1810)*. La bibliothèque Napoléon (Paris: Nouveau Monde 2010).

Kikkert, J. G., *Koning van Holland, Louis Bonaparte 1778-1846* (Rotterdam: Donker 1981).

Kloek, J., ‘Bilderdijk over de toonbank’, in: *Het Bilderdijk-museum. Jaargang 5* (DBNL 1988) <http://www.dbnl.org/tekst/_bil002198801_01/_bil002198801_01_0003.php> [geraadpleegd 9 juni 2018].

Knappert, L., *De ramp van Leiden 12 januari 1807 na honderd jaar herdacht* (1e druk; Schoonhoven: S. & W. N. Van Nooten 1906).

Koch, Jeroen, ‘The King as Father, Orangism and the Uses of a Hero: King William I of the Netherlands and the Prince of Orange, 1815–1840’, in: Frank Lorenz Müller en Heidi Mehrkens ed., *Royal Heirs and the Uses of Soft Power in Nineteenth-Century Europe* (London: Palgrave Macmillan UK 2016) 263–280 <doi:10.1057/978-1-137-59206-4_14>.

Kossman, E., *De Lage Landen 1780-1980* (5de druk; Amsterdam: Agon 1986) <<http://www.dbnl.org/titels/titel.php?id=koss002lage05>>.

Lok, Matthijs, ‘De cultuur van het vergeten onder Willem I’, in: Rik Vosters en Janneke Weijermars ed., *Taal, cultuurbeleid en natievorming onder Willem I*. Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en kunsten N.R., 23 (Brussel: Paleis der Acad 2011) 61–86.

---, *Windvanen: Napoleontische bestuurders in de Nederlandse en Franse Restauratie (1813-1820)* (Amsterdam: Bert Bakker 2009).

---, en Natalie Scholz, 'The Return of the Loving Father: Masculinity, Legitimacy and the French and Dutch Restoration', *BMGN - Low Countries Historical Review* 127 (2012) 19 <doi:10.18352/bmgn-lchr.1564>.

Mathijssen, Marita ed., *Boeken onder druk: censuur en pers-onvrijheid in Nederland sinds de boekdrukkunst* (Amsterdam: Amsterdam Univ. Press 2011).

Meeuwse, Karina ed., *Lodewijk Napoleon: de Hollandse jaren ; een reis door het leven van onze eerste koning* (Uithoorn: Karakter Uitg 2008).

Ponsen, Arti, en E. T. van der Vlist, *Het fataal evenement: de buskruitramp van 1807 in Leiden* (Leiden: Ginkgo 2007).

Roelevink, J., 'Hete adem en koude kermis. De werkomstandigheden van de ambtenaren van de secretarie van staat van Lodewijk Napoleon', *BMGN - Low Countries Historical Review* 117 (2002) 1 <doi:10.18352/bmgn-lchr.5608>.

Sas, N. C. F. van, *De metamorfose van Nederland: van oude orde naar moderniteit, 1750-1900* (Amsterdam: Amsterdam U.P. 2005).

Schama, Simon, *Patriots and liberators: revolution in the Netherlands, 1780-1813* (1st Vintage Books ed; New York: Vintage Books 1992).

Treurzang op het ramspoedig lot der stad Leyden, van den 12 januarij 1807: Bij gelegenheid eener school-promotie, gehouden den 9 februarij (bij J.C. Vieweg 1807).

Tversky, A, en D Kahneman, 'The framing of decisions and the psychology of choice', *Science* 211 (1981) 453–458 <doi:10.1126/science.7455683>.

Van Rijn, Godfried, *De Ijzeren Eeuw: De Allereerste Koning* (NPO) <https://www.npostart.nl/de-ijzeren-eeuw/05-07-2016/VPWON_1262792> [geraadpleegd 7 juni 2018].

Wielenga, Friso, *Geschiedenis van Nederland: van de Opstand tot heden* (Amsterdam: Boom 2012).